

**RELACJE MIĘDZY PREFERENCJAMI MUZYCZNYMI
A PERCEPCJĄ MUZYKI**

The Relations Between Musical Preferences And Music Perception

Elżbieta Aranowska, Paulina Pałosz

Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski
aranella@astercity.net

STRESZCZENIE

Referat ma charakter metodologiczny. Przedstawia się w nim wyniki współczesnych badań nad preferencjami muzycznymi oraz - niezależnie - nad percepcją muzyki. Równocześnie, uwzględniając wyniki badań (z zakresu psychologii muzyki) nad osobowościowymi uwarunkowaniami preferencji muzycznych wypunktowuje się te zmienne (cechy psychiczne), które powinny być kontrolowane przy poszukiwaniu wymiarów własności muzycznych, np. barwy, etc.

1. WPLYW MUZYKI NA ORGANIZM LUDZKI

O tym, że muzyka zmienia puls wiedzieli już greccy lekarze w III wieku przed naszą erą. Badania lat 60-tych ubiegłego wieku potwierdziły istnienie zjawiska polegającego na synchronizacji uderzeń serca z rytmem. Zjawisko to nazwano „heart –driving (effect)”. Równocześnie wyniki wielu badań sugerują istnienie wpływu tonacji w jakiej muzyka jest odtwarzana na krążenie krwi; tonacja dur oraz dysonanse – przyspieszają krążenie krwi, zaś tonacja mol, oraz konsonanse – spowalniają oddech, puls oraz krążenie krwi (Vanecek, 2002, za: Wasiela, 2003).

Generalnie, „muzyka troficzna”, uspokajająca (charakteryzująca się legato, o lekkiej linii melodycznej i harmonii, z rytmem bez akcentów) obniża napięcie układu nerwowego, spowalnia oddech, powoduje zwężenie źrenic, itd. Natomiast „muzyka ergotroficzna”, pobudzająca (charakteryzująca się staccato, dysonansowa, z silnymi akcentami) u niektórych osób może przyspieszać akcję serca (zwłaszcza, gdy jest uznana za brzydka), może pobudzać układ ruchowy. Muzyka głośna wpływa na przyspieszenie akcji serca, odwrotnie – cicha i harmoniczna spowalnia akcję serca (Vanecek, 2002, za: Wasiela, 2003). Wyniki te wykorzystywane są przede wszystkim w muzykoterapii.

Do niezaprzeczalnych osiągnięć psychologii poznawczej należy zaliczyć konkluzje z badań nad wpływem muzyki na uczenie się i pamięć, myślenie przestrzenne, myślenie logiczno – abstrakcyjne itp. Cała seria eksperymentów z lat 90-tych prowadzonych przez wielu badaczy, między innymi przez F. H. Rauscher i G. L. Show potwierdziła istnienie

pozytywnego wpływu muzyki w tempie allegro, złożonej pod względem struktury, podobnej w harmonii do muzyki Mozarta - wpływu nie zawsze bezpośredniego, z reguły moderowanego przez nastrój badanych czy pewne cechy osobowości, np. ekstrawersję - na procesy poznawcze człowieka (Rauscher i inni, 1998; Czerniawska, 2000, 2002; Sloboda, 2002; Wasiela, 2003).

Z nielicznych badań polskich warto przywołać efekty analiz A. Wasieli (2003), która badała wpływ dwu rodzajów muzyki: pobudzającej i uspokajającej na koncentrację uwagi (Testem Uwagi Toulouse i Pierona angażującym myślenie abstrakcyjne aktywizujące prawą półkulę). Populację stanowiła młodzież licealna. Osoby badane, n= 85, były w tym samym wieku, 18/19 lat. Każda osoba poddana była działaniu tych samych bodźców muzycznych, w trzech warunkach eksperymentalnych. W badaniu kontrolowano wymiar osobowości: Ekstrawersja – Introwersja oraz płeć. Wasiela znalazła istotną różnicę zachowania się badanych w warunkach z muzyką oraz bez niej, por.Tab.1. Przy muzyce (niezależnie od rodzaju) wyniki testu koncentracji były o ponad 10% wyższe, niż bez niej. Nie uzyskano istotnego efektu płci, ani interakcji płci z ekstrawersją i interakcji płci z muzyką, natomiast ujawniła się interakcja ekstrawersji z muzyką, por. Tab. 1.

Tabela 1. Przeciętne wartości testu koncentracji trzech grup badanych

	Bez muzyki			Muzyka					
	Ogół	K	M	Uspokajająca			Pobudzająca		
Ogół				K	M	Ogół	K	M	
Introwertycy	167	167	167	191	194	189	184	185	183
Ambiwersycy	160	152	169	189	190	189	187	188	186
Ekstrawertycy	165	165	165	176	175	178	191	194	189

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wasiela (2003)

Okazało się, że w warunkach badania z muzyką nie ma istotnych różnic między wynikami introwertyków i ambiwersyców, jednakże introwertycy zdecydowanie najwyższe wyniki osiągają przy muzyce uspokajającej, odwrotnie – ekstrawertycy przy muzyce pobudzającej. [Jak widać płeć nie ma istotnego znaczenia; potwierdziły to także wyniki analiz efektów prostych]. Wiadomo, że ekstrawertycy szukają silnej stymulacji mając permanentnie niski poziom pobudzenia układu nerwowego; natomiast introwertycy charakteryzujący się wysokim poziomem pobudzenia unikają dodatkowej stymulacji; potwierdziły to również badania Wasieli. Istnieją statystyczne dowody tezy, że najwyższy poziom pobudzenie systemu nerwowego u introwertyków ma miejsce rano, zaś strukturze ekstrawertyków – wieczorem (Strelau, 2002). Ma to znaczące znaczenie dla badań, między innymi – badań Wasieli, co autorka także dyskutuje w pracy.

2. OSOBOWOŚCIOWE UWARUNKOWANIA PREFERENCJI MUZYCZNYCH

Badaniem osobowościowych uwarunkowań preferencji muzycznych zajmowano się już w latach 30-tych ubiegłego wieku. Burt (1939) oprócz Ekstrawersji – Introwersji analizował wpływ Neurotyczności. Wielu badaczy późniejszych potwierdziło jego tezy. Neurotyzm okazał się cechą silnie różnicującą preferencje muzyczne; badani o osobowości

stabilnej woleli muzykę klasyczną, neurotycy – muzykę utrzymaną w charakterze romantycznym, przy czym płeć, ani zdolności muzyczne nie miały wpływu na uzyskane wyniki (Payne, 1967). W badaniach osób obeznanych z muzyką Payne (1980), analizując wyłącznie muzykę poważną, uzyskała pozytywne związki Introwersji z wyborami muzyki o złożonej strukturze formalnej, oraz Ekstrawersji z muzyką o dużym zabarwieniu emocjonalnym. Rawlings i Cianciarelli (1997) wskazali na dodatnie powiązania Ekstrawersji z wyborami popu i muzyki rockowej. Równocześnie inna cecha, Otwartość na doświadczenie (Costa i McCrae, 1985; rozumiana jako tendencja do łatwego angażowania się i skłonność do wyobrażeń w przeciwieństwie do postaw konserwatywnych i autorytarnych) korelowała ujemnie z upodobaniem popu i dodatnio z rozległością preferencji gatunków muzycznych.

Szczególnie ważnym wymiarem osobowości przy deklarowaniu wyborów muzycznych okazał się być Psychotyzm, zwłaszcza w populacji młodzieży. W badaniach Rawlingsa (1995) osoby o dużej Psychotyczności preferowały muzykę „twardszą”, hard rock i heavy metal, natomiast osoby mało psychotyczne preferowały muzykę „miększą”, bardziej współbrzmiającą i bardziej konsonansową, przy czym płeć i wiek nie miały tu znaczenia.

Ze zdublowanych badań P. Pałosz (2004) młodzieży polskiej (z liceum muzycznego, $n=19$, i ogólnokształcącego, $n=59$), w których autorka identyfikowała preferencje 15 gatunków muzyki rozrywkowej (blues, folk, jazz, alternative rock, heavy metal, rock, country, pop, funk, hip-hop, soul, elektronika, reggae, jazz bardziej i mniej eksperymentalny) stosując ankietę muzyczną zawierającą 30 fragmentów muzycznych oraz kontrolując osobowość i temperament, przede wszystkim wynika, iż grupa muzyczna istotnie wyżej ocenia prawie wszystkie gatunki poza: alternatywnym rockiem, country, elektroniczną muzyką taneczną oraz reggae. Warto jednak podkreślić, że wszystkie przeciętne oceny gatunków muzycznych w liceum muzycznym były wyższe; nieistotność różnic może wynikać z małej liczebności prób. Jak się okazuje młodzież obydwu szkół znacząco różni jedna z cech temperamentu, mianowicie – Wrażliwość sensoryczna (zdolność do reagowania na bodźce zmysłowe o niskiej wartości stymulacyjnej), zdecydowanie wyższa u „muzyków”.

Wyłonione metodą analizy czynnikowej metawymiary muzyczne tłumaczące łącznie 60% zmienności ocen (15 badanych) gatunków skorelowano z cechami osobowości i temperamentu. Wymiar I – „czarnej muzyki” scharakteryzowany muzyką bluesową, jazzową, funkiem, soulem i reggae słabo, ale istotnie koreluje z: Wrażliwością sensoryczną (dodatnio) oraz – ujemnie ze Żwawością. Wymiar II – czysto instrumentalny, reprezentowany przez muzykę czysto akustyczną, instrumentarium rockowe, jak i muzykę elektroniczną – wszystkie w formie otwartej – słabo koreluje z: Psychotyzmem (dodatnio), zaś ujemnie z Ekstrawersją, Żwawością i Aktywnością. Wymiar III – nasycony elektroniczną muzyką taneczną, rapem i popem (muzyką promowaną w mediach) na granicy związku przeciętnego, dodatnio koreluje z Ekstrawersją i słabo, również dodatnio – z Aktywnością. Wymiar IV – „muzyki ciężkiej” scharakteryzowany heavy-metalem oraz alternatywnym rockiem nie koreluje istotnie w badaniach Pałosz z cechami osobowości (mimo, że badacze na świecie sugerują istnienie związków cech osobowości, psychotyzmu, przede wszystkim z preferencjami tej muzyki). Wymiar V składający się z typowo amerykańskiej, „białej” muzyki country oraz folku ujemnie i słabo skorelowany jest jedynie z Psychotyzmem. Widać, że wnioski z tych badań w większości zgodne są z tym, co przedstawiono w punkcie 2. Pewne rozbieżności tłumaczyć można różnicami kulturowymi, także dość jednorodną poznawczo i intelektualnie polską populacją badanych.

Na koniec warto przywołać wyniki innych polskich badań, P. Witkowskiego i P. Zielińskiego (Aranowska i inni, 2002), w których wprost pytano o ocenę 35 – około

minutowych - fragmentów muzyki reprezentujących pięć „typów” utworów: muzykę oddającą nastrój groźny, spokojny, wesoły, smutny, i muzykę o brzmieniu metalicznym. Muzykę oceniano na 14 skalach, np. zimna – ciepła, uporządkowana – chaotyczna, szorstka – gładka, naturalna – metaliczna, itp. W badaniu kontrolowano kolor otoczenia, oraz tuż przed eksperymentem stan emocjonalny badanych, nastrój. Okazało się, że postrzeganie muzyki przez osoby będące w różnych stanach emocjonalnych wyostża się pod wpływem koloru otoczenia; nasila się skłonność do widzenia zgodnie z własnym nastrojem.

3. UWAGI METODOLOGICZNE

Wszystko to, co przedstawiono wyżej ma ogromne znaczenie dla metodologii badań psychoakustycznych. Niewątpliwie, wpływ muzyki na fizjologię człowieka, związek cech osobowości, temperamentu i emocji z preferencjami określonych gatunków muzycznych muszą determinować postrzeganie muzyki. Ważną kwestią staje się kontrolowanie, chociaż tych najbardziej znaczących czynników, tych, które starano się przedstawić wyżej. Tak więc, w Polsce znaczenie ma: - posiadanie, lub nie muzycznego wykształcenia badanych, - poziom ekstrawersji, - poziom, w zasadzie wszystkich wyróżnionych przez Strelaua, cech temperamentalnych, - nastrój, - stymulację otoczenia, - wiek. Wydaje się, że bez znaczenia jest płeć badanych.

BIBLIOGRAFIA

1. ARANOWSKA, E., WITKOWSKI, P., ZIELIŃSKI, P., (2002). Wpływ koloru otoczenia i stanu emocjonalnego słuchaczy na percepcję muzyki. W: Rakowski, A. (red) *Kształtowanie i percepcja sekwencji muzycznych*, Wydawnictwo Akademii Muzycznej, Warszawa.
2. CZERNIAWSKA, E., (2000). Muzyka jako kontekst zdania pamięciowego, *Forum Psychologiczne*, **2**, 93–107.
3. ŁĘTOWSKI, T., (2002). Podstawowe wymiary barwy dźwięku. W: Rakowski, A. (red), *Kształtowanie i percepcja sekwencji muzycznych*, Wydawnictwo Akademii Muzycznej Warszawa.
4. PAŁOSZ, P., (2004). Osobowościowe i temperamentalne uwarunkowania preferencji muzycznych, Nie opublikowana praca mgr napisana pod kierunkiem prof. UW dr hab. E. Aranowskiej na Wydz. Psychologii UW, Warszawa.
5. RAUSCHER, F.H., ROBINSON, K. D., JENS, J. J., (1998). Improved maze learning through early music exposure in rats. *Neurological Research*, **20**, 427–432.
6. SLOBODA, J. A., (2002). *Umysł muzyczny*. Poznań: Psychologia muzyki, Wydawnictwo Akademii Muzycznej, Warszawa.
7. STRELAU, J., (2002). Osobowość jako zespół cech. W: Strelau, J. (red), *Psychologia*. Podręcznik Akademicki. T. 2., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
8. VANECEK, E., (2002). *Einführung in die Musikpsychologie*. T 1 i 2. WUV – Universitätsverlag, Wien.
9. WASIELA, A., (2003). Wpływ muzyki uspokajającej i pobudzającej na wyniki w teście koncentracji uwagi u ekstrawertyków i introwertyków, Nie opublikowana praca mgr napisana pod kierunkiem prof. UW dr hab. E. Aranowskiej na Wydz. Psychologii UW, Warszawa